

LATVIJAI VAJAG

AINAVU

ILUSTRĀCIJA - GATIS BURAVCOVS

Pērn sākti veseli trīs projekti, kas pēta un vērtē Latvijas ainavu bagātības. **Ornitologs un Latvijas Dabas fonda (LDF) eksperts Jānis Kuze** domā, ka ainava ir veids, kā viegli izstāstīt nezinātajam stāstu par dabas daudzveidību. It kā viens koks labības lauka vidū vai laukakmens pļavā, taču kādu dzīvību tie ap sevi pulcina! Vēl viens iemesls, kāpēc tieši šobrīd ir svarīgi runāt par ainavām, viņaprāt, ir tas, ka tajā patlaban vērojamas satraucošas pārmaiņas. Ainava kļūst vienvēidīga

SARMĪTE KOLĀTE

Nule kā padzēros pirmās kļavu sulas, un, dienām kļūstot garākām, tā vien gribas atkal doties dabā. Iziet gan klasiski skaistās tūristu takas, gan pašai meklēt savus ceļus, un, šķiet, jebkuram latvietim tie meklējumi pēc skaista skata ir ļoti svarīgi. Par to acīmredzami liecina arī patlaban sāktie un nu jau daļēji arī realizētie projekti, ar kuriem pievērsta uzmanību Latvijas ainavām.

Viens no tiem bija *ELM Media* radītais raidījumu cikls *12 elementi ainavā*, ko rādīja Latvijas Televīzija. Latvijas Dabas fonds realizēja projektu *Ainavas runā*, veicot pētījumu par izmaiņām ainavā pēdējā gadsimta laikā un aicinot sabiedrību un zemes īpašniekus saglabāt ainavu dārgumus. Savukārt Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sāks projektus *Ainavu dārgumi*, aicinot iedzīvotājus iesaistīties un veidot vērtīgāko ainavu kolekciju. Tātad skatīties uz apkārtējo vidi šodien ir svarīgi, tāpat kā palūkoties, kas tad ir tas, uz ko mums

patīk skatīties. Un tad varam atgriezties pie gluži sokrātiskiem jautājumiem – vai skaistais ir arī labais?

SKAISTUMA VĀRDĀ

Latvijas Dabas fonda projekta ietvaros veiktajā pētījumā *Viensēta un ainavas kvalitāte dabas daudzveidības kontekstā* secināts, ka dominējošs ideāls ir XX gadsimta sākuma lauku sēta un ap to veidotā ainava. Tā ir *Straumēnu* viensēta, kur gadalaiki nomaina cits citu, saime tiek nodrošināta ar lielāko daļu iztikas un kur, lai tiktu pie ražas, nepieciešams daudz darbaroku. Taču mūsdienu lauku viensēta jāskata drīzāk kā telpa mieram un klusumam, latvietībai, vajadzībai izrauties no pilsētas.

Izvērtējot vēsturiskos avotus un cilvēku viedokļus, pētījuma autori piedāvā ieteikumus, kā šodienas lauku sēta veidot ainavu tā, lai tā būtu ērta, identitāti stiprinoša un vienlaikus arī draudzīga dabai. Akcents uz draudzīgumu dabai, var teikt, ir tāda moderna padarīšana, jo

XX gadsimta sākuma Latvijā, kuras ainavas veidošanas tradīcijas pētītas tā laika masu medijos, tas nav nozīmīgi. Svarīgāk – vai ir skaisti, funkcionāli un vai tas kaut ko pasaka par zemnieka turību un kautu?

Ornitologs un LDF eksperts Jānis Kuze kā būtiskākās ainavas vērtības, kas būtu jāsaņem šodien, min dabiskos zālājus, vecos kokus, alejas gar ceļiem un līkumus – gan ceļu, gan upju. Tie pamazām izzūd. «Mēs zaudējam gan ainavas ziņā, gan dabas daudzveidības ziņā. Un simtgade ir labs brīdis, lai par to aizdomātos!» atgādina dabas pētnieks. Viņam šķiet, ka vissvarīgākais ir vairogt cilvēku izpratni par to, kāda no visiem šiem atsevišķajiem elementiem **dabā ir jēga**. Tad vairs nebūs grūti **apbraukt ar traktoru apkārt lielajam kokam rapšu lauka vidū**.

Kas ir skaisti? Kuze saka, ka **skaistajās** ainavās arī dabas daudzveidība ir lielāka. Tiesa, dažkārt tomēr par to var **strīdēties**. Šodien, piemēram, no Latvijas **augstāka-**

FOTO - KRISTAPS KALNS

SKAISTUMS IR DAUDZVEIDĪBĀ.

Jāsaudzē arī likumi un akmeņi, norāda Latvijas Dabas fonda eksperts Jānis Kuzis, kurš uzskata – Latvijas ainavas skaistumu veido dabas daudzveidība un piesātinātība

jām virsotnēm vairs nepaveras skats pāri kalniem, lejām, siena kaudzēm pļavās un māju siluetiem. Latvija ir kļuvusi mežaināka. Ir bijušas diskusijas par to, vai nevajadzētu izcirst kokus, lai šis skats pāri kalniem un lejām atkal atklātos.

Vai sabiedrība akceptētu mežizstrādi skaistuma vārdā? Ķuze min vietas Latvijā, kur tas jau notiek. Piemēram, Kaņiera pļavas tiek atjaunotas – zāģēti krūmi un niedres, lai uzturētu kalnkainajām pļavām raksturīgo veģetāciju. Šādu pieeju tomēr par pliku skaistumu nevarētu nosaukt, jo tas vienlaikus nozīmē arī centienus saglabāt dabas daudzveidību, bet daļas koku izciršana pie Kaņiera pilskalna, lai pavērtos skats uz ezeru, gan ir vien skaistuma vārdā.

NOZĪME PAT AKMENIM

Izsekojot ainavas vēsturiskajai attīstībai, LDF pārstāvis min, ka īpaši mainījusies ir atklātā tipa ainava. Agrāk tajā dominējuši dabiskie zālāji, bet tagad to vietā ir plašs vienas monokultūras līdzenums – rapšu dzeltenums līdz horizontam.

Ķuzem patīk jau pieminētie likumi. Viņš stāsta par to, kā, piemēram, Dunduru pļavās Ķemeru Nacionālajā parkā upe atkal tiek atlikumota atpakaļ septiņu kilometru garumā. Dunduru pļavās mūsu sarunas laikā atgriezāties vairākkārt. Manā galvā tās ir kļuvušas tik dzīvas, ka šovasar tur būs tiešām jānokļūst. Tur tiek atdzīvīnāta ne tikai upe, bet arī laukos atgriezti laukakmeņi. Proti, lielākie akmeņi tiek izvietoti pa vienam, mazāki veido čupas, vēl kāds ielikts upītē. «Akmeņi upē spēlē ļoti nozīmīgu lomu –

spiež ūdenim tecēt apkārt, ūdens skalojas pāri, veidojas vairāk skābekļa, aiz akmeņi veidojas vieta, kur zivīm un dzīvniekiem paslēpties. Akmeņi strādā! Tajā brīdī, kad tas tiek ieģrūsts kaut kur krūmos čupā, akmeņi tiek iekonservēti. Atgriežoties ainavā, tas atdzīvojas!» Vasarā uz viena akmeņa gan jau sēdēšot peļu klijāns, uz cita – baltā cielava. Vēl cits būs vieta pļavu ķirzakas snaudienam. Turklāt šādi ainavai labvēlīgi darbi neprasa lielus līdzekļus.

Ainavu noplicina arī tehnoloģiju maiņa. Piemēram, tas, ka siens vairs netiek žāvēts zārdos. Abi atceramies, kā bērniībā krāvām sienu kaudzēs. «Mums vajadzētu mainīt sistēmu, kā tiek maksāti atbalsta maksājumi par lauku apsaimniekošanu. Vajadzētu vairāk motivēt cilvēkus domāt par lietām, kas vairo arī ainavas vērtību,» saka eksperts. Piemēram, lai cilvēkiem nebūtu sarežģīti saglabāt mazās mitrzes, kas pēdējos gados pazūd.

Padomju laikos varēja redzēt, kā kaut kur «aiziet ciet» meliorācijas kolektors un izveidojas plašs diķis, kas īsti nevienam nerūpēja. Tāds izveidojās arī netālu no mūsu eksperta bērniības takām. «Man kā puišiem, kuram interesēja daba un putni, tas bija Eldorado. Tur būtiski mudžēja dzīvība!» atceras Ķuze, kurš šādā pļanckā ķēris ūdens vaboles, klausījies dzērves un skatījies spāru ņirboņā. Šodien cilvēkiem tiekot maksāts, lai šādas vecas meliorācijas sistēmas tiek savestas kārtībā, taču, kā atgādina LDF pārstāvis, mitrzes ir filtri, lai ūdens no lauksaimniecības zemēm tiktu attīrīts un jau tīrs burbuļotu uz jūru. «Ja, domājot par

lauksaimniecības atbalsta maksājumiem, tiktu domāts arī par labumu visai sabiedrībai, šādas mitrzes tiktu saglabātas un varbūt pat veidotas jaunas. Varbūt vietām ar nekā nedarišanu – ar to, ka ļaunam šai mitrzemei pastāvēt, mēs radām mazu dzīvības oāzi,» akcentē Ķuze.

VISS ATMAKSĀJAS

Pētījumi gan rāda, ka lielai daļai Latvijas iedzīvotāju skaisti šķiet arī intensīvās lauksaimniecības lauki. Visticamāk, tāpēc, ka sakopti. Deviņdesmitajos ne bez pamata bija dzirdamas vaimanas, kā viss aizaug un iet postā. Varbūt tas tik ļoti ir nomācis, ka jālec otrā galējībā. «Pēdējais, ko es gribu apjūsmot, ir ušņu lauki, kādi Latvijā dominēja deviņdesmitajos,» saka Ķuze un neielaižas provokācijās, lai nonicinātu rapšu laukus. Tomēr viņš cer, ka arī starp tiem var atstāt salīņas dabai un skaistākai ainavai.

«Uz tavas zemes ir vieta gan intensīvai lauksaimniecībai, gan teritorijām, kur tu saimnieko ekstensīvi, cienot dabas vērtības. Ideālā gadījumā nevajadzētu maksāt par to, ka tiek atstāta dabiska pļava vai mitrzone. Ideālajā pasaulē to vajadzētu saprast pašiem,» saka Ķuze. Viņš atgādina – ja tā būs ziedoša pļava un tur būs bites un citi zvēri, tā sniegs arī iespēju dzīvot daudzveidīgā vidē ar mazākiem riskiem iedzīvoties, piemēram, alergijās. Ja lolojamais ainavas elements būs atsevišķs koks lauka vidū, tas neļaus ieskrieties vējam, kas noplicina augsni. Tātad viss jau mūsu attieksmē – ja ainava ir dārgums, atmaksāsies ar uzviju. ●